

УДК 811.111'367.625'37

ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНОЇ ГРУПИ СОМАТИЧНИХ ДІЄСЛІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Жук Х.-М. Р.

Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького

Статтю присвячено дослідженню складу лексико-семантичної групи соматичних дієслів англійської мови. Представлено результати процедури інвентаризації виокремлених підгруп соматичних дієслів, одержані у процесі опрацювання лексикографічних джерел за допомогою кількісних формул. Проаналізовано особливості ядерного і периферійного складу підгруп соматичних дієслів.

Ключові слова: соматичні дієслова, лексико-семантична група, інвентаризація, ядро, периферія.

Жук К.-М. Р. Инвентаризация лексико-семантической группы соматических глаголов в английском языке. Статья посвящена исследованию состава лексико-семантической группы соматических глаголов английского языка. Представлены результаты процедуры инвентаризации каждой из выделенных подгрупп соматических глаголов, полученные в процессе обработки лексикографических источников с помощью количественных формул. Проанализированы особенности ядерного и периферического состава подгрупп соматических глаголов.

Ключевые слова: соматические глаголы, лексико-семантическая группа, инвентаризация, ядро, периферия.

Zhuk Kh.-M. R. Inventory of lexico-semantic group of English somatic verbs. The article deals with the constituents of the lexico-semantic group of somatic verbs in the English language. The research focuses on the constituents of the core and periphery of the subgroups of somatic verbs. The results of the inventory procedure of the subgroups of somatic verbs are presented in this article. The data are obtained with the help of lexicographic sources using quantitative formulae. The analysis is based on the data from different dictionaries. Several dictionaries have been used in order to obtain more reliable results, since the components of meaning can be shown incompletely and inconsistently and the lexical groups obtained do not always correspond to the intuitive representations of the native speakers. The inventory procedure involved three steps: 1) establishing the dominants of the subgroups, 2) forming the source list of verbs which determine the content of the dominant and using the quantitative formulae to determine their weight; 3) categorizing the source list verbs into core, main body, near and far periphery of the subgroups. As a result of the research, the constituents that compose the core, main body, near and far periphery of the lexico-semantic subgroups of somatic verbs are established. The study also reveals characteristic peculiarities of the core and peripheral constituents of the subgroups that are analyzed in the article. The composition of the main body and periphery of the subgroups of somatic verbs reflect tight systemic relations between them. The perspective of the research is the further study of paradigmatic relations of somatic verbs.

Key words: somatic verbs, lexico-semantic group, inventory, core, periphery.

Постановка проблеми та обґрунтування актуальності її розгляду. Соматична лексика є однією з найдавніших універсальних груп слів, що робить її об'єктом ретельного вивчення як вітчизняними, так і зарубіжними лінгвістами. Лексико-семантична група соматичних дієслів, тобто дієслів, які виражають різні процеси та стани, пов'язані з відчуттями, що виникають безпосередньо через органи чуття і частини власного тіла, становить невід'ємну частину соматичної лексики загалом. Семантичну структуру соматичних дієслів сучасної англійської мови досі докладно не опрацьовано, чим і зумовлена актуальність пропонованого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему соматичної лексики на матеріалі різних мов порушувало багато науковців ХХ століття. Зокрема, Ф. О. Вакк досліджував соматичну лексику на матеріалі естонської мови [4], Е. С. Якімова – марійської мови [11], Р. М. Вайнтрауб – російської мови [3], О. Л. Толстова – іспанської мови [10], І. П. Задорожна – німецької мови [6], Н. Я. Стрілець – романських мов [9], Н. І. Андрейчук – англійської мови [1], О. Горошкевич – японської мови [5]. Автори усіх

цих студій здебільшого вивчали особливості соматичних фразеологізмів. Власне соматичні дієслова поки залишалися поза увагою лінгвістів.

Формулювання мети і завдань статті. Метою статті є об'єктивне визначення складу лексико-семантичної групи соматичних дієслів за допомогою процедури інвентаризації лексичної мікросистеми. Завдання полягає у встановленні домінант, ядра, центрального та периферійного складу лексико-семантичних підгруп соматичних дієслів. Для реалізації поставленого завдання було використано методіку, яку розробили В. В. Левицький, Л. В. Бистрова та М. Д. Капатрук [2].

Виклад основного матеріалу дослідження. Методика дослідження базується на інвентаризації лексичної мікросистеми, основою якої є ступінь близькості семантичних компонентів [7].

Для визначення ваги компонента в тлумаченні використовуємо формулу, за допомогою якої визначаємо вагу компонента кожного слова отриманого списку:

$$W=(n+1)-r/n,$$

де W – вага компонента, n – кількість компонентів тлумачення, r – порядковий номер компонента в словниковій статті [7].

Вага компонента може коливатися в межах від нуля до одиниці. Якщо вага компонента ближча до одиниці, то це означає, що компонент тісніше семантично пов'язаний з основним значенням домінанти. Отже, найбільшу вагу матиме компонент, розташований найближче до домінанти.

Оскільки було використано декілька словників [12; 13; 14; 15; 16; 17; 18; 19], то середня вага компонента визначалася за формулою:

$$W_{\text{середнє}} = W1 + W2 + Wn/n,$$

де $W_{\text{середнє}}$ – середня вага компонента, $W1, 2, n$ – вага компонента в першому, другому, n -му словнику, n – кількість словників [7].

Алгоритм інвентаризації складався з таких етапів:

1. Визначення домінанти підгрупи :

Для дієслів на позначення **сну** – *sleep*, для дієслів на позначення **тремтіння** – *flinch*, для дієслів на позначення **внутрішніх станів тіла** – *shiver*. Для менш гомогенних підгруп було визначено декілька домінант: для дієслів на позначення **невербального висловлювання** – *smile, laugh, frown, cough, cry*, для дієслів на позначення **зміни тілесного стану** – *blanch, faint, sicken*, для дієслів на позначення **тілесних процесів** – *breathe, bleed, drool, swallow, vomit, sweat, belch, blush, cough, cry, inhale, exhale*. Домінанти *cough* та *cry* є спільними для підгруп дієслів на позначення невербального висловлювання і дієслів на позначення тілесних процесів, оскільки вони наявні в обох підгрупах.

2. Формування вихідного списку дієслів, через які розкривається зміст домінанти, та визначення за допомогою наведеної вище формули ваги.

3. Поділ слів вихідного списку на основі проведеного аналізу на групи:

1) Слова з вагою 0,5 і вище належать до **ядра** [7, 77].

• У підгрупі дієслів на позначення **сну** до ядра належать: *sleep (1), doze (0,85), slumber (0,6), kip (0,56), nap (0,55), drowse (0,54), snooze (0,52)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **тремтіння** – *flinch (1), squinch (0,87), start (0,69), squirm (0,69), wince (0,62), shrink (0,61), recoil (0,6), quiver (0,57), cringe (0,55), quake (0,53), quail (0,5), shy (0,5)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **внутрішніх станів тіла** – *shiver (1), twitch (0,89), shudder (0,74), tremble (0,68), quiver (0,61), shake (0,56), quaver (0,54), twinge (0,5)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **невербального висловлювання** – *smile (1), beam (0,68), grin (0,58), smirk (0,5), chuckle (0,5)*;

laugh (1), chuckle (0,89), chortle (0,68), guffaw (0,58), giggle (0,56), snigger (0,53);

frown (1), scowl (0,6), glare (0,53);

cough (1), hack (0,77), convulse (0,7), bark (0,64), choke (0,52);

cry (1), weep (0,93), sob (0,86), wail (0,76), bawl (0,65), howl (0,61), whimper (0,61), moan (0,61), snivel (0,54), whine (0,5);

• у підгрупі дієслів на позначення **зміни тілесного стану** – *blanch (1), whiten (0,55), pale (0,51)*;

faint (1), swoon (0,55);

sicken (1), ail (0,57), relapse (0,54);

• у підгрупі дієслів на позначення **тілесних процесів** – *breathe (1), inhale (0,83), exhale (0,77), respire (0,65), pant (0,65), gasp (0,56), puff (0,53), snore (0,5); bleed (1), haemorrhage (0,66), flow (0,62), gush (0,53); drool (1), drivel (0,66), salivate (0,58); swallow (1), gulp (0,85), eat (0,65), drink (0,63), guzzle (0,6), sip (0,5)*;

vomit (1), heave (0,76), gag (0,73), spew (0,72), retch (0,7), regurgitate (0,6), cough (0,6);

sweat (1), perspire (0,67), swelter (0,5);

belch (1), burp (0,73), gurk (0,6);

blush (1), burn (0,75), colour (0,69), flame (0,62), flush (0,6);

inhale (1), sniffle (0,78), smell (0,75), huff (0,71), breathe (0,71), snuff (0,64), gasp (0,58), inspire (0,57), snivel (0,57), suspire (0,5);

exhale (1), blow (0,73), breathe (0,69), sigh (0,66), suspire (0,57), expire (0,51).

2) Слова, вага яких не перевищує 0,5 і не нижча від 0,25, зараховуємо до **основного складу групи**. Сюди належать:

• у підгрупі дієслів на позначення **сну** – *rest (0,49), snore (0,36), nod (0,36), catnap (0,3)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **тремтіння** – *blench (0,48), shiver (0,43), shudder (0,41), shake (0,4), tremble (0,26)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **внутрішніх станів тіла** – *quake (0,43), jerk (0,38), vibrate (0,36)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **невербального висловлювання** – *simper (0,4)*;

snicker (0,48), cackle (0,41), titter (0,38);

glower (0,49), lour (0,4), grimace (0,4);

rasp (0,4), expectorate (0,4), gasp (0,39), wheeze (0,36), spit (0,35), hawk (0,34);

keen (0,42), whine (0,42), whinge (0,42), squall (0,4),

blubber (0,35), lament (0,25);

• у підгрупі дієслів на позначення **зміни тілесного стану** – *blench (0,45)*;

collapse (0,44);

weaken (0,27);

• у підгрупі дієслів на позначення **тілесних процесів** – *sigh (0,42), wheeze (0,38), blow (0,37), sniff (0,35)*;

weep (0,36), spurt (0,35), menstruate (0,25);

slabber (0,49), dribble (0,48), spit (0,42), slaver (0,4); imbide (0,45), quaff (0,45), swig (0,38), gobble (0,33), slurp (0,25);

sudate (0,47), glow (0,32);

eructate (0,43), eruct (0,32);

chuck (0,49), puke (0,48), hurl (0,46), honk (0,4), barf (0,4), regorge (0,38), spit (0,3), chunder (0,28);

redde (0,38), glow (0,35), crimson (0,34);

sniff (0,43), gulp (0,4), snort (0,35), respire (0,29), puff (0,28);

pant (0,41), puff (0,4), respire (0,36).

3) Слова із вагою від 0,24 до 0,1, які формують склад **ближньої периферії**. Сюди входять:

• у підгрупі дієслів на позначення **сну** – *zizz (0,21), doss (0,14)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **тремтіння** – *cower (0,21), waver (0,15), funk (0,12), falter (0,1)*;

• у підгрупі дієслів на позначення **внутрішніх станів тіла** – *palpitate (0,2), flutter (0,18), thrill (0,17)*;

- у підгрупі дієслів на позначення **невербального висловлювання** – *laugh (0,24), twinkle (0,22); howl (0,14), roar (0,13); groan (0,22), pule (0,2), boohoo (0,19), sniffle (0,11)*;
- у підгрупі дієслів на позначення **зміни тілесного стану** – немає;
- у підгрупі дієслів на позначення **тілесних процесів** – *sniffle (0,21), suspire (0,2), inspire (0,12); slobber (0,24), spew (0,14); neck (0,15), ingest (0,13); purge (0,15), void (0,1); tint (0,16); sniffle (0,21), aspirate (0,14), inbreathe (0,1); snort (0,14)*.

4) Слова з вагою від 0,01 до 0,09 відносно до **дальньої периферії**:

- у підгрупі дієслів на позначення **сну** – немає;
- у підгрупі дієслів на позначення **тремтіння** – *blanch (0,05)*;
- у підгрупі дієслів на позначення **внутрішніх станів тіла** – *convulse (0,09)*;
- у підгрупі дієслів на позначення **невербального висловлювання** – *blub (0,08) (домінанта cry)*;

- у підгрупі дієслів на позначення **зміни тілесного стану** – немає;
- у підгрупі дієслів на позначення **тілесних процесів** – *expire (0,08) (домінанта breathe); Ralph (0,06) (домінанта vomit)*.

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі. У результаті дослідження було встановлено ядерний, основний та периферійний склад лексико-семантичних підгруп соматичних дієслів. Основні й периферійні складники підгруп відображають тісні системні зв'язки між ними. У процесі дослідження не виявлено компонентів ближньої та дальньої периферії у підгрупі дієслів на позначення **зміни тілесного стану**, а також дальньої периферії у підгрупі дієслів на позначення сну та деяких доміант у підгрупах на позначення **невербального висловлювання** та **тілесних процесів**. Характерно, що у випадках, де склад дальньої периферії заповнений, він представлений тільки одним компонентом значення певної доміант.

Перспективами нашого дослідження є подальше вивчення парадигматичних відношень – синонімії, антонімії та полісемії – лексико-семантичної групи соматичних дієслів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрейчук Н. І. Застосування терміна код в антропокультурній лінгвістиці / Н. І. Андрейчук // Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». – 2009. – № 648. – С. 113–117.
2. Быстрова Л. В. К вопросу о принципах и методах выделения лексико-семантических групп слов / Л. В. Быстрова, Н. Д. Капатрук, В. В. Левицкий. – Филологические науки. – 1980. – № 6. – С. 75–78.
3. Вайнтрауб Р. М. О соматических фразеологизмах в русском языке / Р. М. Вайнтрауб // Лексические единицы русского языка и их изучение. – Ташкент: Ташк. гос. пед. ин-т, 1980. – С. 51–55.
4. Вакк Ф. О. О соматической фразеологии эстонского языка / Ф. О. Вакк // Вопросы фразеологии и составления фразеологических словарей. – Баку, 1968. – С. 152–155.
5. Горошкевич О. Соматична фразеологія в курсі вивчення японської мови як іноземної / Олена Горошкевич // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури. – 2011. – Вип. 17. – С. 7–10.
6. Задорожна І. П. Семантичні та сполучувальні властивості компонентів фразеологізмів у німецькій мові: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови» / І. П. Задорожна. – Л., 2003. – 20 с.
7. Левицкий В. В. Статистическое изучение лексической семантики: [учеб. пособие] / В. В. Левицкий. – К.: УМК ВО, 1989. – 155 с.
8. Огуй О. Д. Индуктивні лексикографічні класифікації прикметників для побудови мовно-концептуальної картини світу: проблеми та перспективи / О. Д. Огуй // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Житомир: ЖДУ, 2006. – Вип. 27. – С. 40–43.
9. Стрілець Н. Я. Структурні та функціонально-семантичні особливості соматичних фразем у романських мовах (на матеріалі французької, іспанської та італійської мов): автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / Н. Я. Стрілець. – К., 2003. – 20 с.
10. Толстова О. Л. Лінгвокогнітивні особливості соматичних фразеологізмів іспанської мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.05 «Романські мови» / О. Л. Толстова. – К., 2007. – 20 с.
11. Якимова Э. С. Соматическая фразеология в марийском языке: автореф. дис. ... канд. фил. наук: спец. 10.02.07 «Индоевропейские языки». – Тарту, 1975. – 27 с.
12. Collins English Dictionary [Electronic resource]. – Available at: www.collinsdictionary.com.
13. Collins English Thesaurus [Electronic resource]. – Available at: <https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english-thesaurus/>.
14. Macmillan Dictionary [Electronic resource]. – Available at: www.macmillandictionary.com.
15. Merriam Webster's Dictionary [Electronic resource]. – Available at: www.merriam-webster.com.
16. Oxford Advanced Learner's Dictionary [Electronic resource]. – Available at: www.oxfordlearnersdictionaries.com.
17. Oxford Dictionaries Thesaurus [Electronic resource]. – Available at: <https://en.oxforddictionaries.com/thesaurus/>.
18. Synonym.com 2001–2017 Leaf Group Ltd. // Leaf Group Education, all rights reserved [Electronic resource]. – Available at: <http://www.synonym.com/synonyms/>.
19. WordReference English Thesaurus [Electronic resource]. – Available at: <http://www.wordreference.com/synonyms/>.